

Asia: VN/10556/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi yleistukea koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Yleistä lausuttavaa esityskokonaisuudesta

Yleistuen sijasta Perusturva 1500 €

Orpon hallitus esittää säädettäväksi uutta lakia: yleistukilakia. Yleistukea maksettaisiin työttömyyden perusteella. Esityksen mukaan yleistuella turvattaisiin työttömän työnhakijan työttömyyden aikaista perustoimeentuloa. Asian tarkempi tarkastelu osoittaa, että tarveharkinnan perusteella turva ei tule koskemaan kaikkia työttömiä. Tämä on esityksen olennaisin epäkohta.

Esityksessä muutettaisiin lisäksi työttömyysturvalakia, lakia työvoimapalveluiden järjestämisestä ja työttömyysetuuksien rahoituksesta annettua lakia sekä eräitä muita lakeja.

Ehdotuksen mukaan yleistuki korvaisi tässä vaiheessa työmarkkinatuen ja peruspäivärahan.

Julkisen vallan on huolehdittava työvoiman suojelusta ja edistettävä työllisyyttä ja pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus työhön. Tilanteessa, jossa työtä ei pystytä turvaamaan, on Perustuslain 19 §:n 2 momentin mukaan jokaisella oikeus sosiaaliturvaan. Työttömyysturvalailla toteutetaan siis perustuslaissa jokaiselle taattua oikeutta perustoimeentulon turvaan työttömyyden perusteella. Työttömyysturvan - jatkossa yleistuen - tulee olla jokaiselle kuuluva henkilökohtainen etuus, johon oikeus syntyy työttömyyden, ei taloudellisen tilanteen perusteella.

On annettu ymmärtää, että työttömän kannalta mikään ei muutu, koska em. etuudet ovat summaltaan samansuuruisia. Näin ei kuitenkaan ole. Etuuksilla on nyt merkittävä ero. Työmarkkinatuki on tarveharkintainen ja peruspäiväraha ei ole. Esityksen mukaan yleistuki tulee olemaan tarveharkintainen.

Nyt käsillä olevan esityksen mukaan siis esimerkiksi vanhempiensa luona asuvan työttömän oikeuteen saada yleistukea vaikuttavat hänen vanhempiensa tulot. Jostain syystä tällaisesta tilanteesta käytetään termiä ”osittainen yleistuki”. Siinä käytännössä kuitenkin aikuinen ihminen työttömäksi joutuessaan tulee olemaan riippuvainen vanhempiensa kyvystä ja halusta avustaa ja elättää häntä. Se, että työmarkkinatuen saajilla on ollut tällainen tilanne, ei oikeuta laajentamaan tarveharkinnan piirissä olevia.

Päinvastoin, tarveharkinta tulee poistaa välittömästi myös työmarkkinatukea saavilta.

Vaikka tarveharkintaa ei tässä vaiheessa esitetä muihin kuin vanhempiensa luona asuviin työttömiin, on vain ajan kysymys, että nykyhallitus laajentaa tarveharkintaa esim. avio-, ja avopuolisoihin. Tällainen on vastoin perustuslain mukaista jokaisen oikeutta sosiaaliturvaan ja lisäksi se rajoittaa ihmisen itsemääräämisoikeutta ja kohdistuu erityisesti nuoriin, naisiin ja muutenkin eri tavoin heikommassa asemassa oleviin.

Yleistuen tarveharkinnassa huomioon otettavista tuloista todetaan, että momentti 1 sisältäisi asetuksenantovaltuuden, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin tarveharkinnassa huomioon otettavista tuloista. Näin siis eduskunnan tahdosta riippumatta kulloinenkin hallitus voisi mielensä mukaan kiristää sosiaaliturvan tarpeessa olevien ihmisten elämää.

Jokaista täysi-ikäistä henkilöä tulee kohdella arvokkaana yksilönä, yhdenvertaisesti taloudellisesta tilanteesta riippumatta. Yleistuen tarveharkinta on vastoin yhdenvertaista kohtelua. Se antaa tilaa harkitsijan subjektiivisille käsityksille luoden erilaisia käytäntöjä samanlaisissa tilanteissa eri puolilla maata harkinnanvaraisissa tukipäätöksissä. Se asettaa myös viranomaiset vaikeaan tilanteeseen ja teettää paljon turhaa työtä. Esityksessäkin todetaan tarveharkinnan lisäävän Kelan työmäärää huomattavasti.

Esitys yleistuesta liittyy hallitusohjelman pidemmän tähtäimen tavoitteeseen toteuttaa perusturvan uudistus. Uudistusta perustellaan, että se ”parantaa työnteon kannattavuutta, sujuvoittaa sosiaaliturvaa ja yksinkertaistaa etuuksia”. Uudistuksen tavoitteena kerrotaan olevan aikaansaada yksi yleistuki sisältäen perusosan elämiseen, asumisosan asumiseen ja harkinnanvaraisen osan viimesijaiseksi turvaksi. Esityksen mukaan yhteen perusturvaetuuteen siirrytään vaiheittain tukien määräytymisperusteita yhdistämällä.

On totta, että sosiaaliturvajärjestelmämme kaipaava selkeyttämistä. Siihen on vuosien saatossa tehty lukuisia muutoksia niin, että alan ammattilaistenkin on vaikea hallita kokonaisuutta. Sosiaaliturvaetuuksissa on keskenään erilaisia, hyvinkin monimutkaisia myöntämiskriteerejä, joita on vaikea ymmärtää. Työttömyysetuudessa ja sairauspäivärahassa on erilaiset omavastuuajat, joilta ei saa mitään rahaa. Joitakin etuuksia maksetaan kuukausisumma, toisia taas päiväsumma ja niissäkin

toisia maksetaan viideltä päivältä viikossa, toisia kaikilta arkipäiviltä. Joitakin etuuksia maksetaan kerran kuukaudessa tiettynä maksupäivänä. Sairauspäivärahassa maksupäivät riippuvat sairausloman ajasta, työttömyysturvassa siitä, milloin työttömyyttä koskeva ilmoitus on jätetty. Joitakin etuuksia voi saada takautuen jopa useammalta kuukaudelta, toisia vasta hakupäivästä alkaen.

Sosiaaliturvakomitea esittääkin hallituksen selvitettäväksi, mitkä etuuksien ehdoista yhtenäistetään ja miten, ainakin seuraavien ehtojen osalta: hakuajat, maksupäivät ja –ajat, omavastuu aika, lapsikorotus, ikään liittyvät ehdot, taso, korotusosa, kulukorvaus/ylläpitokorvaus, perheenjäsenen vaikutus, yhteensovitus ansiotyöhön ja -tuloihin (palkkatulot ja yrittäjätulot) sekä enimmäiskesto.

Parhaimmillaan yhtenäistäminen selkeyttäisi sosiaaliturvaa, mutta jo nyt on nähtävissä, että se tulee tapahtumaan heikentämällä etuuden saajan sosiaaliturvaa nykyisestä. Jo tehtyjen esitysten mukaan työmarkkinatuen, peruspäivärahan, sairauspäivärahan, Kelan kuntoutusrahan ja vanhempainpäivärahojen vähimmäistaso yhtenäistetään ja lapsikorotukset, korotusosat sekä suojaosat poistetaan. Nykyinen hallitus ei ole sosiaaliturvan uudistamisessa sitoutunut edeltäjänsä lupauksiin siitä, että perusturvan tasoa ei lasketa.

Hallitus on jo poistanut suojaosuuden työttömyysturvasta ja aikoo tehdä sen myös toimeentulotuessa. Lapsikorotusten poistaminen koskee jo lähes kaikkia etuuksia. Yhdenmukaistaminen merkitsee siis sosiaaliturvan varassa olevien ihmisten toimeentulon heikentämistä. Tämä verhoillaan puhumalla sosiaaliturvan sujuvoittamisesta. Hallituksen on helppo yleistuen varjolla ja siihen piilottaen heikentää perusturvaa.

Nyt esitettyyn yleistukeen on tarveharkinnan lisäksi tulossa samanlaisia pitkiä odotusaikoja, joita nyt on työmarkkinatuessa. Siinä tulevat olemaan käytössä karenssit ja omavastuuajat kuten työttömyysturvassa nykyäänkin, tosin nähtävissä on selkeitä tiukennuksia työttömän arkeen. Juuri tällaiset aiheuttavat sen, että tavoitteet ”sujuvoittaa sosiaaliturvaa ja yksinkertaistaa etuuksia”, ei toimi. Käy juuri päinvastoin. Ehdotetuilla muutoksilla on arvioitu olevan vähäiset työllisyysvaikutukset, joten siltäkään osin hallituksen tavoitteet eivät toteudu.

Kun ihminen on työkyvytön ja saa kielteisen päätöksen eläkkeestä, hänet nykyään ohjataan hakeutumaan työttömäksi työnhakijaksi ja hakemaan työttömyysetuutta. Samoin käy henkilölle, joka on saanut sairauspäivärahaa 300 päivää, eikä siinä vaiheessa kuitenkaan kykene työhön. Sen sijaan, että lääkärin työkyvyttömäksi toteama henkilö pääsisi eläkkeelle, meidän järjestelmämme ”jousta” ja toteaa hänet työkykyiseksi. Miksi sairauspäivärahajärjestelmä ei jousta 300 päivän jälkeen? Mikä ratkaisu näille ihmisille on tarveharkintainen ja työnhakuun kiristyksiä lisäävä yleistuki? Ei ainakaan yksinkertainen ja inhimillinen.

Koska yleistuki täysimääräisenä tulee olemaan nykyisen peruspäivärahan suuruinen (n. 800 €/kk, bruttona), se ei riitä elämis-, ja asumiskustannuksiin. Yleistuella oleva ihminen joutuu hakemaan lisäksi asumistukea ja toimeentulotukea eli kulkemaan luukulta toiselle. Sosiaaliturvan sujuvoittamisesta näin ollen ei ole puhuttakaan ilman yleistuen huomattavaa korottamista.

Yleistuen sijasta SKP esittää perusturvan parantamiseksi 1500 euron kuukausittaista perusturvaa verottomana kaikille täysi-ikäisille Suomen kansalaisille ja muille vakituisesti asuville ja oleskeluluvan saaneille niissä elämäntilanteissa, joissa heillä ei ole mahdollisuutta osallistua työelämään tai saada muutoin riittävää toimeentuloa työttömyyden, opiskelun, sairauden, vanhuuden tai muun syyn vuoksi. Perusturva on vastikkeeton, syyperusteinen etuus, jonka tarve tulee etuutta hakiessa todentaa.

Käytännössä perusturvaesitys merkitsee työttömän peruspäivärahan, työmarkkinatuen, opintorahan, sairauspäivärahan, raskaus -ja vanhempainrahan, kuntoutusrahan, toimeentulotuen perusosan, työkyvyttömyyseläkkeen, kansaneläkkeen ja takuueläkkeen tuntuvaa nostamista. Samalla poistetaan karenssit ja omavastuuaajat sekä erilaiset leikkurit, joiden takia nyt moni jää vaille työttömyys – tai muuta perusturvaa tai putoaa kokonaan toimeentulotuella. Myös sidonnaisuus puolison tuloihin ja vanhempien tulojen vaikutus täysi-ikäisten nuorten perusturvaan poistetaan.

(Perusturva1500 | Suomen kommunistinen puolue)

Näillä toimilla myös hallituksen tavoitteena oleva sosiaaliturvan sujuvoittaminen ja yksinkertaistaminen onnistuu. Esitetyllä yleistuella näin ei tule käymään ja siksi lakiesitys tulee hylätä.

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Saman pykälän 2 momentissa puolestaan säädetään, että lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeen tulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella. Esitetty yleistukilaki ei tätä takaa ja siksi esitys tulee hylätä.

- Lausuttavaa esityksen vaikutuksista kotitalouksiin

Esitys heikentää niiden kotitalouksien tilannetta, jotka nyt ovat peruspäivärahan piirissä ja joita tarveharkinta ei nyt koske.

- Lausuttavaa esityksen vaikutuksista toimeenpanijoihin

Kelan työmäärä tulee lisääntymään, koska tarveharkinnan takia selvitettävä yleistuen hakijoiden taloudellinen tilanne.

- **Lausuttavaa esityksen muista vaikutuksista**

Työttömänä olevien perheiden elämä vaikeutuu ja epävarmuus lisääntyy. Tämä lisää mm. mielenterveyden ongelmia. Vaikutus heijastuu myös lapsiin ja nuoriin ja sillä on kauaskantoisia seurauksia.

- **Lausuttavaa yleistukilain yleisistä säännöksistä (1 luku)**

-

- **Lausuttavaa yleistuen saamisen työvoimapolitiittisista edellytyksistä (2 luku)**

-

- **Lausuttavaa yleistuen määräytymisperusteista (3 ja 4 luvut)**

-

- **Lausuttavaa yleistuen toimeenpanosta ja muutoksenhausta (5 ja 6 luvut)**

-

- **Lausuttavaa yleistuen tietojen saamista ja luovuttamista koskevista ehdotuksista (7 luku)**

-

- **Lausuttavaa yleistuen rahoituksesta (8 luku)**

-

- **Lausuttavaa yleistukilain ehdotetusta voimaantulosta (9 luku)**

-

- **Muuta lausuttavaa ehdotetusta yleistukilaista**

Yleistuki ei täytä sille asetettuja tavoitteita "parantaa työnteon kannustavuutta, sujuvoittaa sosiaaliturvaa ja yksinkertaistaa etuuksia".

Sillä on arvioitu olevan vähäiset työllisyysvaikutukset. Se on tasoltaan niin alhainen, että ihminen joutuu sen lisäksi hakemaan asumistukea ja toimeentulotukea. Myös erilaiset omavastuujat, karenssit, lapsikorotusten ja suojaosuuksien poistot heikentävät yleistuella toimeen tulemistä ja ajavat ihmisiä toimeentulotuelle, jonka ehtoja ollaan myös kiristämässä.

- **Lausuttavaa peruspäivärahaa koskevien säännösten kumoamista koskevasta ehdotuksesta**

-

- **Lausuttavaa työmarkkinatukea koskevien säännösten kumoamista koskevasta ehdotuksesta**

-

- **Muuta lausuttavaa työttömyysturvalakiin ehdotetuista muutoksista**

-

- Lausuttavaa yleistuen saajalle järjestettävien työnhakukeskusteluiden jaksosta
 -
- Lausuttavaa yleistuen saajalle järjestettävien työnhakukeskusteluiden sisällöstä
 -
- Muuta lausuttavaa työvoimapalveluiden järjestämislakiin ehdotetuista muutoksista
 -

Laki työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

-

Laki työttömyyskassalain muuttamisesta

-

Laki yleisestä asumistuesta annetun lain 12 §:n 2 momentin muuttamisesta

-

Laki eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 annetun lain muuttamisesta

-

Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta

-

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain muuttamisesta

-

Laki takueläkkeestä annetun lain 19 §:n muuttamisesta

-

Laki kansaneläkelain muuttamisesta

-

Laki työntekijän eläkelain muuttamisesta

-

Laki yrittäjän eläkelain muuttamisesta

-

Laki maatalousyrittäjän eläkelain 32 ja 46 §:n muuttamisesta

-

Laki merimieseläkelain muuttamisesta

-

Laki julkisten alojen eläkelain muuttamisesta

-

Laki työtapaturma- ja ammattitautilain 141 §:n muuttamisesta

-

Laki maatalousyrittäjän työtapaturma- ja ammattitautilain 97 §:n muuttamisesta

-

Laki asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain 7 §:n muuttamisesta

-

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain muuttamisesta

-

Laki maatalousyrittäjien lomituspalvelulain 4 §:n muuttamisesta

-

Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä annetun lain 7 §:n muuttamisesta

-

Laki kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta

-

Laki elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kehittämis- ja hallintokeskuksesta annetun lain 3 a §:n muuttamisesta

-

Laki työsopimuslain 12 luvun 3 §:n muuttamisesta

-

Laki merityösopimuslain 12 luvun 3 §:n muuttamisesta

-

Laki kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta annetun lain 45 §:n muuttamisesta

-

Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 2 ja 31 a §:n muuttamisesta

-

Laki tuloverolain 93 §:n muuttamisesta

-

Laki evankelis-luterilaisen kirkon viranhaltijasta annetun lain 60 §:n muuttamisesta

-

Laki opintotukilain 6 §:n muuttamisesta

-

Laki valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain 20 ja 21 §:n muuttamisesta

-

Laki ulosottokaaren muuttamisesta

-

Laki oikeudenkäynnistä vakuutusoikeudessa annetun lain 6 §:n muuttamisesta

-

4. Muuta lausuttavaa

Mikäli haluttaisiin tosissaan sujuvoittaa sosiaaliturvaa ja yksinkertaistaa etuuksia, tulisi matalatasoisen ja tarveharkintaisen yleistuen sijasta siirtyä vastikkeettomaan, syyperusteiseen 1500 euron perusturvaan.

Yleistukilakiehdotus tulee hylätä.

Tynjä Riitta
SKP:n SOTE-ryhmä